

Original article

Türkiye’de Döviz Kurunda Meydana Gelen Değişmelerin Dış Ticarete Etkisi

Effects of Changes in Foreign Currency on Foreign Trade in Turkey

Hasan Alp Özel ^{a,*} & Erdoğan Öztürk ^a

^a Department of Actuary and Risk Management, Faculty of Business, Karabuk University, Karabuk, Turkey.

Özet

Döviz kurunda meydana gelen değişmelerin dış ticarete etkisi ekonomi literatüründe önemli bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ekonomik büyümelerini sağlayabilmek için bir yandan önemli ölçüde ithalata bağımlıyken, diğer yandan da bu ithalatı gerçekleştirebilmek için önemli ölçüde döviz ihtiyacı duymaktadırlar. Bu çalışmada dövizde meydana gelen değişmelerin Türkiye’nin dış ticaretine olan etkisi incelenmiştir. Çalışmada modele dahil edilen değişkenler arasında çift yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca çalışma sonucuna göre, döviz kurundaki artış sonucunda ihracattaki artış miktarı ithalattaki azalış miktarından fazladır.

Anahtar Kelimeler: Döviz Kuru, Dış Ticaret, Nedensellik.

Abstract

Effects of changes in foreign currency on foreign trade are highly visited area of discussion in the economics literature. While developing and less developed countries depend on imports in order to maintain their economic growth, they need significant amounts of foreign currency in order to realize their importation activities. This study investigates the effect of foreign currency on foreign trade in Turkey. Among the variables included in the model of the study a bidirectional relationship were found. Moreover, according to the results of the study following the increase foreign currency, amount of the increase exports is higher than the amount of the decrease in the imports.

Keywords: : Foreign Currency, Foreign Trade, Causality.

Received: 03 August 2018 * **Accepted:** 03 September 2018 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2018.149.1>

* Corresponding author:

Hasan Alp Özel, Assoc. Prof. Dr., Department of Actuary and Risk Management, Faculty of Business, Karabuk University, Karabuk, Turkey.
Email: alpalp78@hotmail.com

GİRİŞ

Ulusal para biriminin diğer para birimleri karşısında değişen değerinin dış ticarete etkisi akademisyenler arasında uzun yıllarca tartışılan bir konudur. 1973’de Bretton Woods sistemini terk edilmesi ile birlikte döviz kurları önemli ölçüde dalgalanmaya bırakılmıştır (DPT, 1997: 22-24). Küreselleşmenin hız kazanmasıyla döviz kurlarında da oynaklığın arttığı görülmektedir. Oynaklık (volatilité), belli bir piyasanın bir zaman kısıtı altında fiyatının değişimini göstermektedir. İstatistiki olarak oynaklık ise belli bir veri setindeki gözlemlerin aritmetik ortalama etrafındaki değişiminin ölçülmesidir (Ayhan, 2016: 9).

Dış ticareti birçok faktör etkilese de ihracat ve ithalat reel döviz kurunun bir fonksiyonudur. Diğer bir ifadeyle reel döviz kuru, ihracat ve ithalatı etkilemektedir (Sönmezler vd. 2017: 108). Döviz kuru değişimlerinin dış ticareti ne yönde etkileyeceğine yönelik ilk teorik yaklaşım dış ticaret esnekliği yaklaşımıdır. Ulusal para biriminde meydana gelen reel değer değişimleri dış ticaret arasındaki ilişkinin dinamik bir biçimde yorumlanması ile J eğrisi hipotezi oluşmuştur. J eğrisi yaklaşımına göre ulusal para biriminde meydana gelen değişimler ile dış ticaret arasında pozitif ilişki bulunurken, uzun dönemde negatif ilişki bulunmaktadır (Yamak ve Korkmaz, 2005: 17). Reel döviz kurunda meydana gelen değişimlerin bu denli önemli olmasının temel nedeni özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin döviz rezervlerinin kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ülkeler için ihracattan elde edilen döviz rezervleri enerji, ara mal ve teknoloji ithalatı için gerekli döviz sağlanmaktadır. Ekonomik gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak her ülke ihracat paylarını daha ileri seviyeye çıkartmak istemektedir. İhracattan daha büyük pay alma isteği, ihracattan elde edilecek döviz geliri ile ekonomiyi büyütecek sermaye malları ithal etmeyi kolaylaştıracağı görüşünün yanında, iç piyasada meydana gelebilecek bir daralmanın ihracat ile telafi edilebileceği görüşü de vardır. Ayrıca ihracat firmalar için rekabeti arttıran dolayısıyla ekonomik etkinliğin sağlanmasına yardımcı olan bir unsur olarak düşünülmektedir. (Aktaş ve Yılmaz, 2008: 90). Döviz kurunda meydana gelen dalgalanmaların uluslararası ticarete olan etkilerinin araştırılıp açıklanması ülkelerin döviz kuru politikalarının belirlenmesinin yanı sıra döviz kuru ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişkinin ortaya konması bakımından önemlidir. Çünkü döviz kurunda meydana gelen dalgalanma belirsizliğe, ve bu durum da beraberinde uyum maliyetlerine neden olmaktadır (Altın ve Süslü 2017: 106).

Literatür Özeti

Döviz kurundaki değişimler ile dış ticaret arasında negatif ilişki olduğunu vurgulayan çalışmaların yanında pozitif ilişki olduğunu veya ilişki olmadığını savunan çalışmalarda bulunmaktadır (Auboin ve Ruta 2011: 17). Hatta aynı ülke ve aynı dönem verilerinde farklı yöntemlerin kullanılmasıyla bile farklı sonuçlar elde edilebilmektedir (Aktaş, 2010: 124-125). Tablo 1’de döviz kuru ve dış ticaret ilişkisini inceleyen literatür özeti verilmiştir.

Tablo 1: Döviz kuru ve Dış Ticaret İlişkisini İnceleyen Literatür Özeti

Yazar	Dönem	Ülkeler	Sonuç
Gervais vd (2016)	1975-2008	22 gelişmekte olan ülke	Reel döviz kuru ile cari açık arasında uzun dönemde negatif ilişki vardır
Vieira ve MacDonald (2016)	2000-2011	106 ülke	Döviz kurunda oynaklıkta artış (azalış) ihracat hacmini azalttığı (arttırdığı) belirtilmiştir.
Gnimassoun ve Mignon (2016)	1980-2011	22 endüstrileşmiş ülke	Cari denge sorunundaki sürekliliğin reel döviz kurunun olması gereken düzeyde bulunmamasından kaynaklandığı sonucuna varmışlardır
Bahmani-Oskooee vd. (2015)	1973-2011	ABD ve Endonezya	Kısa vadede ABD ve Endonezya arasında ticareti yapılan ürünlerin yarısının döviz kurunda meydana gelen değişimden etkilendiği belirtilmiştir.
Çiftçi (2014)	2001-2012	Türkiye	Cari açık ile GSYİH ve reel kur arasında uzun dönemli ilişki vardır.
Afshan ve Batul (2014)	1971-2013	Pakistan ve Hindistan	Hindistan için kurdaki değişimler ihracat ve ithalatı olumsuz etkilemektedir.
Akbaş ve Şentürk (2013)	1990-2001	Türkiye	İhracat ve ithalat uzun dönemde ilişkilidir.
Nazlıoğlu (2013)	1980-2009	Türkiye	Döviz kurundaki oynaklığın, Türkiye'nin ihracatını etkilemiş olduğunu ve paradaki değer kaybının Türkiye'nin lehine olduğunu belirtmiştir.
Sweidan (2013)	1976-2009	Ürdün	Kısa vadede döviz kurunun hem ithalatı hem de ihracatı etkilediğini belirtmiştir.
Tapşın ve Karabulut (2013)	1980-2011	Türkiye	İthalat değişkeninden ihracat değişkenine doğru ve reel döviz kuru endeksinden ithalat değişkenine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisini tespit etmişlerdir
Wesseh ve Niu (2012)	1991-2010 ve 1995-2010	Güney Afrika ve Çin	Güney Afrika'dan Çin'e yapılan toplam ticaret dikkate alındığında, kısa dönemde döviz kurunda meydana gelen değişimin ithalatı ve ihracatı etkilemediği saptanmıştır. Ancak, Güney Afrika'dan Çin'e yapılan ihracat, sektör bazında incelendiğinde döviz kuru ile ihracat arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.
Demez ve Ustaoglu (2012)	1992-2010	Türkiye ve beş ülke	Türkiye'nin İngiltere, İtalya, Rusya, ABD ve Almanya'ya yapmış olduğu ihracat ile döviz kuru arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Ibikunle ve Akhanolu (2011)	1970-2009	Nijerya	Döviz kuru ile ihracat arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Alam (2010)	1979-2005	Pakistan	İhracat ve döviz kuru arasında eş bütünleşik bir ilişki vardır.
Çil vd. (2010)	1988-2007	Türkiye	Marshall-Lerner koşulunun Türkiye ekonomisinde geçerli olmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

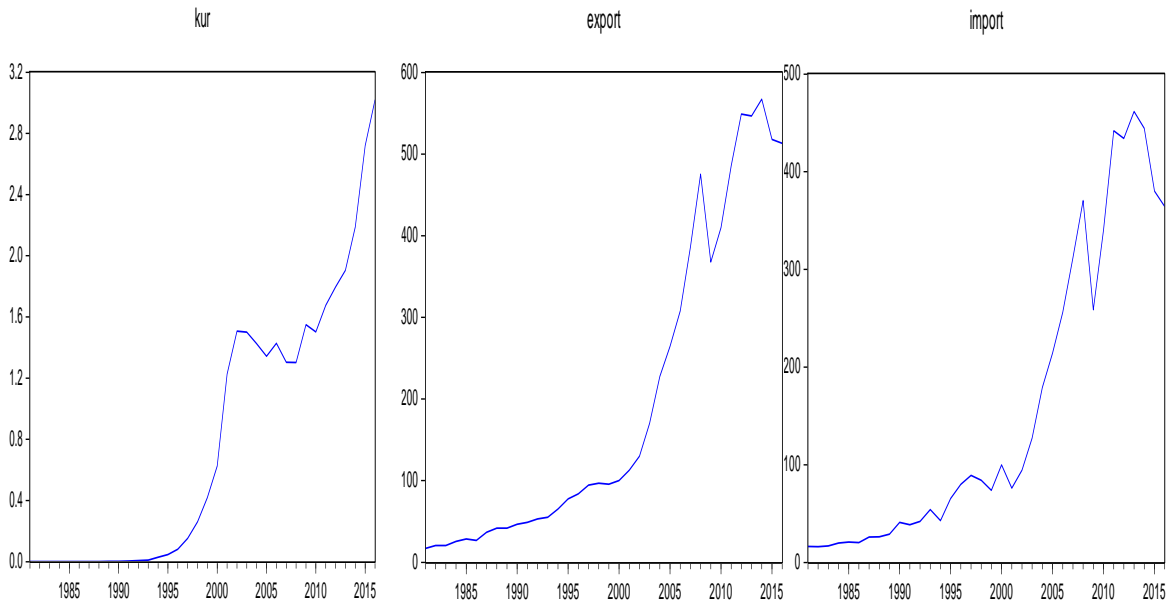
Aktaş (2010)	1989-2008	Türkiye	Reel döviz kurlarındaki değişimin dış ticaret dengesi üzerinde anlamlı etki yapmadığı sonucuna ulaşmıştır.
Hepaktan (2009)	1980-2008	Türkiye	Marshall-Lerner koşulunun tam olarak çalışmadığını tespit etmiştir.
Peker (2008)	1992q1-2006q12	Türkiye	Marshall-Lerner koşulunun geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.
Barışık ve Demircioğlu (2006)	1980-2001	Türkiye	Döviz kurunun ithalat üzerindeki etkisinin ihracata olan etkisinden daha güçlü olduğunu tespit etmiştir.
Tunçsiper ve Öksüzler (2006)	1980-2001	Türkiye	Döviz kuru riskinin toplam ve sektörel ihracatı, negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.
Şimşek ve Kadılar (2005)	1970-2002	Türkiye	İthalat ve ihracatın fiyat esnekliği toplamı 1.01 bulunmuştur.
Choudhry (2005)	1974-1998	ABD, Kanada ve Japonya	Döviz kurundaki oynaklığın ihracatı negatif yönde etkilediği görülmüştür.
Saatçioğlu ve Karaca (2004)	1981-2001	Türkiye	Döviz kuru belirsizliğinin dış ticaret üzerinde negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir.
Narayan (2004)	1970-2000	Yeni Zelanda	Yeni Zelanda'nın döviz kuru ve dış ticareti arasında eş bütünleşme ilişkisi yoktur. Ancak ticaret dengesi için J eğrisi geçerlidir.
Doğanlar vd. (2004)	1981q1-1994q4	Türkiye	Reel döviz kurunun değerlenmesinin, ihracatı olumlu etkileyeceğini savunmaktadır.
Aydın vd. (2004)	1987q1-2003q3	Türkiye	Reel döviz kuru ithalatın önemli bir belirleyicisidir. Ancak ihracatı etkilememektedir.
Saatçioğlu ve Karaca (2004)	1921-2001	Türkiye	Türkiye'de döviz kuru belirsizliğinin hem uzun dönemde hem de kısa dönemde ihracatı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.
Onafowora (2003)	1980q1-2001q4	Endonezya, Malezya, Tayland, Japonya, ABD	Endonezya-ABD, Endonezya-Japonya, Malezya-ABD, Malezya-Japonya, Tayland-ABD, örnekleri için J eğrisi hipotezini desteklenmektedir.
Öztürk ve Acaravcı (2003)	1989-2002	Türkiye	Döviz kurundaki belirsizliğin reel ihracatı negatif yönde etkilediği bulgusuna ulaşmışlardır.
Ozturk ve Acaravcı (2003)	1989-2002	Türkiye	Döviz kuru ile ihracat arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir.
Vergil (2002)	1990-2000	Türkiye, ABD, Almanya, İtalya, Fransa	Döviz kuru ile ihracat arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır
Akbostancı (2002)	1987q1-2004q4	Türkiye	Reel döviz kuru dış ticaret dengesini kısa ve uzun dönemde etkileyen tek değişkendir.
Doğanlar (2002)	1980-1996	Türkiye	Döviz kuru belirsizliği ihracatı olumsuz etkilemektedir.
Baharumshah (2001)	1980-1996	ABD, Japonya, Tayland ve Malezya	Uzun dönemde döviz kurunun dış ticaret dengesini etkileyen önemli bir değişkendir.

Sivri ve Usta (2001)	1994-2000	Türkiye	Reel döviz kurunun dış ticaret dengesini sağlamada etkin biçimde kullanılmayacağını savunmuştur.
Sukar ve Hassan (2001)	1990-1994	13 ülke	ABD ihracat hacmi ve döviz kurundaki oynaklık arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır.
Chou (2000)	1981-1996	Çin	Uzun dönemde, döviz kurundaki dalgalanma ile toplam ihracat arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir.
Arize (2000)	1973-1996	13 az gelişmiş ülke	Döviz kurunda meydana gelen dalgalanmadaki artışın hem kısa dönemde hem de uzun dönemde 13 ülkenin her biri için ithalat ve ihracat negatif yönde etkilendiğini tespit etmiştir.
Bahmani-Oskooee ve Niroomand (1998)	1960-1992	27 ülke	Esneklik şartının genel olarak geçerli olduğu belirtmiştir.
Arize (1994)	1971-1991	Kore,Hindistan, Endonezya, Malezya, Pakistan, Filipinler, Singapur, Sri Lanka ve Tayland	Hindistan ve Sri Lanka dışındaki tüm ülkelerde devalüasyonun uzun dönemde ticaret dengesini olumlu etkilediği belirtilmiştir.

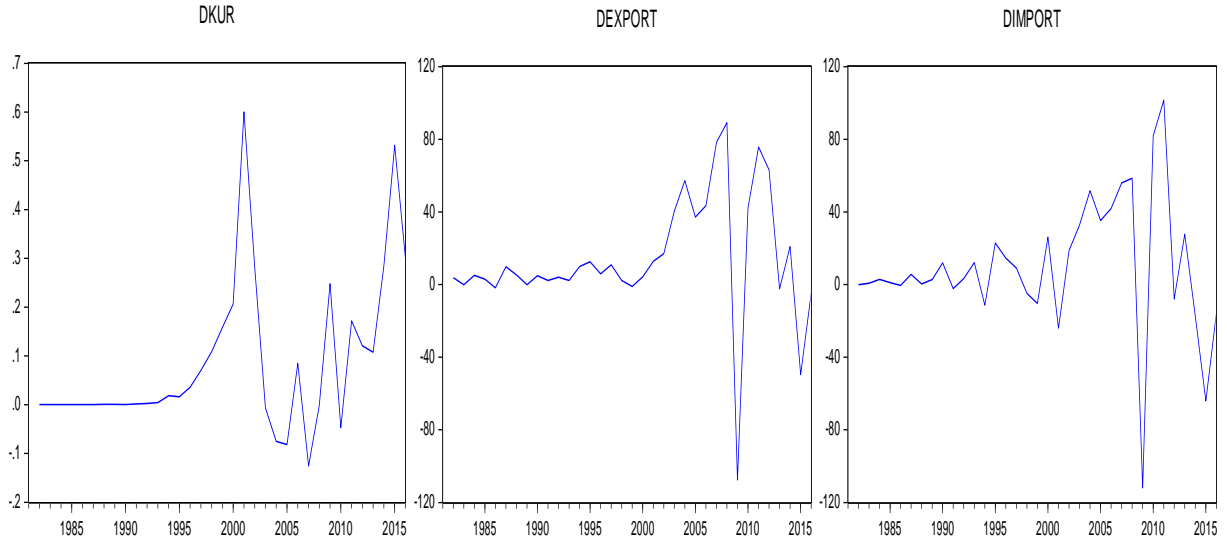
Kaynak: Göçer ve Elmas 2013: 143-144;Yamak ve Korkmaz 2005: 17-20; Sönmezler vd. 2017: 108-110; Petek ve Çelik 2017: 70-72; Aktaş 2010: 125-126; Altın ve Süslü 2017: 107.

Ekonometrik Model

Çalışmanın kapsamı, reel döviz kurundaki değişimin ihracat ve ithalat üzerindeki etkisinin incelenmesini kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan veriler 1981-2016 dönemine aittir ve yıllık olarak kullanılmıştır. Veriler dünya bankası veri tabanından elde edilmiştir. Veri seti analizinde EViews 9 ekonometrik analiz paket programı kullanılmıştır.

Şekil 1: Reel Döviz Kuru, İhracat ve İthalat İçin Zaman Serisi Grafiği

Şekil 2 : Reel Döviz Kuru, İhracat Ve İthalat İçin Zaman Serisi Grafiği I. Fark

Tablo 2: Değişkenler İçin ADF Durağanlık Test Sonuçları

	Düzey Seviyesi		Birinci Fark	
	ADF Test İstatistiği	Prob Değeri*	ADF Test İstatistiği	Prob Değeri*
DK	0.878428	0.9940	-2.389675	0.0184
EX	1.881247	0.9837	-4.618252	0.0000
IM	0.837744	0.8875	-5.383246	0.0000

*MacKinnon (1996) one-sided p-values

Tablo 3: Reel Döviz Kuru, İhracat ve İthalat İçin Johansen Koentegrasyon Test Sonucu

Hypothesized	Trace	0.05		
No. of CE(s)	Eigenvalue	Statistic	Critical Value	Prob.**
None *	0.686076	65.54760	35.19275	0.0000
At most 1 *	0.482901	27.31368	20.26184	0.0045
At most 2	0.154787	5.549503	9.164546	0.2285

Trace test indicates 2 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level

* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Unrestricted Cointegration Rank Test (Maximum Eigenvalue)

Hypothesized	Max-Eigen	0.05		
No. of CE(s)	Eigenvalue	Statistic	Critical Value	Prob.**
None *	0.686076	38.23392	22.29962	0.0001
At most 1 *	0.482901	21.76418	15.89210	0.0053
At most 2	0.154787	5.549503	9.164546	0.2285

Max-eigenvalue test indicates 2 cointegrating eqn(s) at the 0.05 level

* denotes rejection of the hypothesis at the 0.05 level

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-values

Johansen koentegrasyon test sonucuna bakıldığında; değişkenler arasında uzun dönem koentegrasyon ilişkisinin olduğu ve bu ilişkiyi sağlayan iki koentegrasyon vektörü olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Reel döviz kuru ve ihracat için Koentegrasyon Denklemi Sonucu

Cointegrating Equation(s):		Log likelihood	-275.4662
Normalized cointegrating coefficients (standard error in parentheses)			
DEXPORT	DIMPORT	DKUR	C
1.000000	-1.193692	-38.94256	1.293700
	(0.05903)	(10.8644)	(1.77920)

Tablo 4'den anlaşıldığı gibi Türkiye'de ihracat ile reel döviz kuru arasında pozitif bir ilişki vardır. Türkiye'de reel döviz kurunda meydana gelen bir birimlik artış ihracatı 38.94 arttırmaktadır.

Tablo 5: Reel döviz kuru ve ithalat için Koentegrasyon Denklemi Sonucu

1 Cointegrating Equation(s):		Log likelihood	-275.4662
Normalized cointegrating coefficients (standard error in parentheses)			
DIMPORT	DEXPORT	DKUR	C
1.000000	-0.837737	32.62362	-1.083780
	(0.04585)	(8.65424)	(1.51428)

Tablo 5'dan da anlaşıldığı gibi, Türkiye'de ithalat ile reel döviz kuru arasında negatif bir ilişki vardır. Türkiye'de reel döviz kurunda meydana gelen bir birimlik artış ithalatı 32.62 birim azaltmaktadır. Sonuç olarak döviz kurundaki artış sonucunda ihracattaki artış miktarı ithalattaki azalış miktarından fazladır.

Tablo 6: Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi Kriterleri Sonuç Tablosu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-276.6997	NA	13788.33	18.04514	18.18391	18.09038
1	-258.5444	31.62534*	7670.882	17.45448	18.00957*	17.63542*
2	-248.1845	16.04117	7164.318	17.36674	18.33815	17.68340
3	-237.4300	14.57056	6711.542*	17.25355	18.64128	17.70592
4	-228.0232	10.92403	7179.596	17.22730*	19.03135	17.81538

* indicates lag order selected by the criterion

LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)

FPE: Final prediction error

AIC: Akaike information criterion

SC: Schwarz information criterion

HQ: Hannan-Quinn information criterion

Değişkenler arasındaki koentegrasyon ilişkileri, ele alınan değişkenler birinci farkta durağan olduğundan tümü için gerçekleştirilmiştir. Koentegrasyon analizinde temel amacımız reel döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkilerini görmektir. Analiz öncesinde uygun gecikme uzunluğunun mutlaka doğru bir biçimde belirlenmesi gereklidir. En uygun gecikme uzunluğu gerek SC gerek HQ kriterlerine göre bir olarak belirlenmiş olup, VAR modeli bu kriterlere göre oluşturulmuş olup sonuçlar Tablo 6’de sunulmuştur.

Tablo 7: Var Modeli Tahmin Sonuçları

	EXPORT	IMPORT	KUR
EXPORT(-1)	-0.070250 (0.32299) [-0.21750]	-0.214616 (0.39417) [-0.54448]	-0.000770 (0.00161) [-0.47803]
IMPORT(-1)	1.092575 (0.36758) [2.97235]	1.078758 (0.44858) [2.40481]	0.001258 (0.00183) [0.68642]
KUR(-1)	52.24739 (15.5098) [3.36867]	35.81869 (18.9277) [1.89239]	1.030159 (0.07734) [13.3203]
C	11.79381 (7.29822) [1.61598]	11.85320 (8.90655) [1.33084]	0.018676 (0.03639) [0.51321]
R-squared	0.977715	0.947528	0.974230
Adj. R-squared	0.975558	0.942450	0.971736
Sum sq. resids	28502.55	42449.17	0.708684
S.E. equation	30.32222	37.00443	0.151198
F-statistic	453.3585	186.5963	390.6422
Log likelihood	-166.9549	-173.9254	18.58178
Akaike AIC	9.768849	10.16716	-0.833245
Schwarz SC	9.946603	10.34492	-0.655491
Mean dependent	202.6359	161.1867	0.829611
S.D. dependent	193.9532	154.2519	0.899344
Determinant resid covariance (dof adj.)		2383.934	
Determinant resid covariance		1656.438	
Log likelihood		-278.7060	

Akaike information criterion	16.61177
Schwarz criterion	17.14503

Her bir değişkenin birinci farkını alarak VAR modeli tahmin edilmiş olup sonuçlar tablo 7’de sunulmuştur. Modele dahil ettiğimiz tüm değişkenler arasında çift yönlü bir ilişki bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle reel döviz kurundaki değişim gerek ihracat ve ithalatı etkilemekte ve aynı zamanda ihracat ve ithalattaki değişim de döviz kurunu etkilemektedir. Aynı zamanda ihracat ve ithalat arasında çift yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bunun temel sebebi Türkiye’nin ihracatının önemli ölçüde ithalata dayalı olmasıdır.

SONUÇ

Bu çalışmada döviz kuru değişimlerinin ihracat ve ithalat üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Modelde kullanılan her bir değişkenin duran olup olmadığı ADF testi ile test edilmiş olup her bir değişken birinci farkları alındıktan sonra durağan hale dönüşmüştür. Değişkenlerin aynı düzeyde durağan olması sebebiyle VAR yöntemi uygulanmıştır. Diğer taraftan Johansen test sonuçlarına göre değişkenler arasında eş bütünleşme bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle modele dahil edilen değişkenler arasında uzun dönem bir ilişki söz konusudur. VAR yöntemi sonuçlarına göre ise, döviz kurundaki değişimlerin gerek ihracat ve gerek ithalat üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Ayrıca ihracat ve ithalattan döviz kuru üzerine çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle döviz kurundaki değişiklik ihracat ve ithalat üzerinde etkili olurken, ithalat ve ihracattaki değişiklikte döviz kurundaki değişimi etkilemektedir.

Türkiye’de ihracat ile reel döviz kuru arasında pozitif bir ilişki vardır. Türkiye’de reel döviz kurunda meydana gelen bir birimlik artış ihracatı 38.94 arttırmaktadır. Türkiye’de ithalat ile reel döviz kuru arasında negatif bir ilişki vardır. Türkiye’de reel döviz kurunda meydana gelen bir birimlik artış ithalatı 32.62 birim azaltmaktadır. Sonuç olarak döviz kurundaki artış sonucunda ihracattaki artış miktarı ithalattaki azalış miktarından fazladır.

Kaynakça

- Akbostancı, E. (2002). Dynamics of the Trade Balance : The Turkish J Curve. ERC / METU 6. International Conference in Economics, September Ankara.
- Aktaş, C. (2010). Türkiye’de Reel Döviz Kuru ile ihracat ve İthalat Arasındaki İlişkinin Var Tekniğiyle Analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, ss. 123-140.
- Aktaş, C., Yıldız, V. (2008). Gümrük Birliği Sonrası Türkiye’nin ihracat Fonksiyonu Tahmini. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl 7 Sayı 13, ss. 89-104.

- Altın, H., Süslü, C. (2017). Türkiye İçin Döviz Kuru, İhracat ve İthalat Arasındaki Nedensellik İlişkisinin İncelenmesi, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), ss. 105-112.
- Arize, A.C. (1994). Cointegration Test of a Long- Run Relation Between The Real Exchange Rate And The Trade Balance. *International Economic Journal*, 8(3), ss.1 -9.
- Auboin, M., Ruta, M. (2011). The Relationship Between Exchange Rates and International Trade: A Review of Economic Literature, World Trade Organization, Economic Research And Statistics Division, *Staff Working Paper ERS-2011-17*, ss. 1-28.
- Aydın, M.F., Çıplak U., Yücel M.E. (2004), “Export Supply and Import Demand Models for the Turkish Economy”, The Central Bank of the Republic of Turkey Research Department Working Paper, No.04/09, ss. 1-27.
- Ayhan F. (2016). Döviz Kuru Oynaklığı, Dış Ticaret ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği. T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora tezi, Konya
- Bahmani-Oskooee, M., Niroomand, F. (1998). Long-Run Price Elasticities and The Marshall-Lerner Condition Revised, *Economics Letters*, 61(1), ss. 101-109.
- Bharumshah, A.Z. (2001). The Effect Of Exchange Rate On Bilateral Trade Balance: New Evidence From Malaysia and Thailand. *Asian Economic Journal*, 15(3), ss. 291-312.
- Çil, Y. N., Güriş, B., Kıran, B. (2010). Reel Döviz Kurunun Dış Ticaret Dengesine Etkisi: Türkiye İçin Marshall- Lerner Koşulunun Testi. *İktisat İşletme ve Finans*, 25(287), ss. 69-90.
- Doğanlar M., Bal H., Özmen M. (2004), Uluslararası Ticaret ve Türkiye'nin İhracat Fonksiyonu. *Manas Üniversitesi S.B.E Dergisi*, Sayı:7, ss. 83-109.
- DPT, Dünyada Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler Alt Komisyon Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: DPT: 2375-ÖİK: 440, s. 22-24.
- Göçer İ., Elmas B. (2013). Genişletilmiş Marshall-Lerner Koşulu Çerçevesinde Reel Döviz Kuru Değişimlerinin Türkiye'nin Dış Ticaret Performansına Etkileri: Çoklu Yapısal Kırılmalı Zaman Serisi Analizi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, Cilt 7 sayı 1, ss. 137-157
- Hepaktan, C. E. (2009). Türkiye'nin Marshall-Lerner Kosuluna İlişkin Parçalı Eş-Bütünleşme Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 16(1), ss. 39-55.
- Hsiao, Y.M., Pan, S.C., Wu, P.C. (2012). Does The Central Bank's Intervention Benefit Trade Balance? Empirical Evidence From China. *International Review of Economics and Finance*, 21, pp. 130-139.
- Jamilov, R. (2011). J-Curve Dynamics and the Marshall-Lerner Condition: Evidence From Azerbaijan, MPRA Paper, 39272.
- Narayan, P.K. (2004). New Zealand's Trade Balance: Evidence of The J-Curve and Granger Causality. *Applied Economics Letters*, 11(6), ss. 351-354.
- Okay, E., Atabay, B. R. Saridoğan, E. (2012). Türkiye Ekonomisinde Döviz Kurundaki Değişimlerin Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkileri. *İktisat İşletme ve Finans*, 27(310), ss. 79-101.
- Onafowora, O. (2003), “Exchange Rate And Trade Balance İn East Asia: İs There A JCurve?”, *Economics Bulletin*, Vol.5, No:18, pp.1-13.
- Peker, O. (2008). Reel Döviz Kurunun Ticaret Dengesi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), ss. 33-43.

- Petek, A., Çelik, A. (2017), Türkiye’de Enflasyon, Döviz Kuru, İhracat ve İthalat Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi (1990-2015). *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt:54, Sayı 626, ss. 69-87.
- Sönmezler G., Akdoğan U., Gündüz İ. O. (2017). Türkiye’de Cari Açık Sorununun Reel Döviz Kuru ve İhracatın İthalata Bağımlılığı Açısından Değerlendirilmesi. *Maliye Finans Yazıları*, 2017(108), ss. 105-122.
- Şimşek, M., Kadılar, C. (2005). Türkiye'nin İhracat Talebi Fonksiyonunun Sınır Testi Yöntemi ile Eş-bütünleşme Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6 (1), ss. 144-152.
- Yamak, R., Korkmaz, A. (2005). Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı 2, ss. 11-29.